

4. Звіт про кібератаку на «Всеукраїнську школу онлайн». *Міністерство освіти України*. 2022. URL : <https://osvita.ua>.
5. Курси медіаграмотності для дітей. *Інститут масової інформації*. 2023. URL : <https://imi.org.ua>.
6. Рекомендації щодо антивірусного захисту. *CERT-UA*. 2023. URL : <https://cert.gov.ua>.
7. Дія. Освіта. Офіційний портал. 2023. URL : <https://osvita.dia.gov.ua>.
8. Про захист дітей від шкідливої інформації: Закон України № 1423-IX. *Верховна Рада України*. 2021.

Олена МАРЧЕНКО

професор кафедри
теорії та історії держави та права,
конституційного права та прав людини
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Уперше права дітей як самоцінний феномен були визнані у Франції в 1792 р. у документі з символічною назвою «Проголошення прав дитини». Через 17 років Швеція запропонувала концепцію створення незалежних органів для моніторингу діяльності уряду в галузі захисту прав особистості. Показово, що близько сто п'ятдесят років тому шведське законодавство передбачало цілий спектр покарань для дітей, включно зі смертною карою та каторжними роботами. У XVII ст. англійські в'язниці були наповнені підлітками 10-12-річного віку, а у знаменитій «Кароліні» – Кримінально-судовому укладенні короля Карла V (1532 р.) – передбачалася страта підлітків, які вчинили значні або такі, що були вчинені за обтяжуючих обставин, крадіжки. Діяв принцип «злий умисел компенсує недолік віку». І хоча в «Кароліні» йшлося про те, що підлітки, молодші за 14 років, не повинні піддаватися смертній карі, горезвісний «злий умисел» дозволяв цю заборону обійти. До середини XIX століття так нічого й не було зроблено, аби, з огляду на вік неповнолітніх, відсутність у них життєвого досвіду, захистити їх правовими засобами від караючого меча правосуддя. Наприклад, у США діяли закони, що встановлювали однакову для неповнолітніх і дорослих кримінальну відповідальність. До усвідомлення того, що дитина має ті самі права, що й усі люди, суспільство дійшло наприкінці XIX – на початку XX століть. Спочатку розглядалися не загальні питання захисту прав дітей, а тільки попереджувальні заходи, яких необхідно вжити для недопущення рабства, експлуатації дитячої праці, торгівлі дітьми та дитячої проституції.

Перша світова війна завдала жорстокого удару більшості країн світу, її основними жертвами були люди похилого віку, жінки і діти. Жахливі наслідки цієї війни спонукали світове співтовариство до розуміння того, що в будь-якій війні насамперед страждають не політики й армії, а найбільш беззахисні – діти. У зв'язку з цим такі міжнародні організації, як Британська Спілка порятунку дітей, шведська «Radda Barnen» і Ліга жінок у 1923 році звернулися до Ліги Націй із вимогою про негайне ухвалення Декларації прав дитини. І вже через рік її було підписано в Женеві на V Асамблеї Ліги Націй. Женевська декларація (а саме так стали називати Декларацію прав дитини 1924 р.) стала історичною віхою, що справила великий вплив на подальше становлення прав дітей. Вона чітко визначила стратегічний напрям: «держави зобов'язані проявляти особливу турботу про дітей, з огляду на їхню розумову та фізичну незрілість» [1]. Розуміння нагальної потреби у захисті дітей і визначальної ролі держави в його забезпеченні призвело до того, що на початку 20-х років у Німеччині вперше в історії було ухвалено спеціальний Закон про дітей, який діяв до утвердження в країні нацистського режиму.

Друга світова війна продемонструвала нездатність Ліги Націй (незважаючи на те, що її було створено з метою забезпечення миру, злагоди та співпраці) виконати свою історичну місію, натомість у жовтні 1945 р. було створено ООН.

З огляду на пріоритет прав людини у розв'язанні практично всіх питань міжнародних відносин і прав дитини як складової частини загальнолюдських цінностей, Генеральна Асамблея ООН у 1946 р. створила ЮНІСЕФ, або Дитячий фонд ООН (спочатку його назвали Надзвичайним міжнародним дитячим фондом ООН, адже первісною його метою було надання допомоги дітям повоєнного часу), який став головним гарантом, механізмом захисту прав дітей в усьому світі. З цього часу проблема захисту прав дітей вийшла на міжнародний рівень і набула реальних форм. У 1948 р. ООН ухвалює Загальну декларацію прав людини, в якій кілька статей присвячені безпосередньо дітям. У ній зазначалося, що «дитина, зважаючи на її фізичну і розумову незрілість, потребує спеціальної охорони і турботи, включно з належним правовим захистом, як до, так і після народження» [2].

ООН, ухваливши Загальну декларацію прав людини і проголосивши в ній невід'ємні права дітей, не зупинилася на цьому і вже 20 листопада 1959 р. на 14 сесії Генеральної Асамблеї ухвалює Декларацію прав дитини, що містила в собі 10 статей, які проголошували соціальні та правові принципи, спрямовані на захист та охорону прав дітей як на національному, так і на міжнародному рівнях, «без розрізнення чи дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового становища, народження чи іншої обставини, що стосується самої дитини чи її сім'ї» [3].

Найважливіше історичне значення Декларації прав дитини (1959 р.) полягає в тому, що цей міжнародний документ засвідчив істинне становище

дітей у сучасному світі і у ньому вперше гостро постала перед світовим співтовариством проблема захисту дітей, забезпечення їхнього виживання і гідного розвитку. Декларація привернула увагу держав, світової громадськості до дітей, а в подальшому стала рушійним чинником перебудови політики багатьох держав щодо захисту дитинства.

Генеральна Асамблея ООН проголосила 1979 р. (рік 20-річчя прийняття Декларації прав дитини) Міжнародним роком дитини. Цим вона не лише вкотре привернула увагу світової спільноти до становища дітей, а й змусила світ перейти від простого споглядання до конкретних дій із захисту прав дітей. Значний крок у цьому напрямі зробила Швеція, яка стала першою країною у світі, де законодавчо було заборонено фізичне покарання дітей.

Рішучий крок уряду Швеції, успішне проведення Міжнародного року дитини (1979 р.) стали сигналом для активізації дій ООН з підготовки міжнародно-правового документа, що мав би юридичну силу для всіх держав. Таким міжнародно-правовим документом стала Конвенція про права дитини [4]. Про її затребуваність і значущість свідчить той факт, що 20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея ООН одноголосно, лише за дві хвилини, ухвалила Конвенцію про права дитини, перетворивши її на міжнародний юридичний механізм, що забезпечує правовий захист найвразливішої частини світового співтовариства – дітей. Конвенція стала логічним розвитком Декларації прав дитини 1959 р., суттєво розширивши та конкретизувавши її 10 принципів (які носили декларативний, рекомендаційний характер). Конвенція містить 54 статті, які охоплюють практично усі галузі життєдіяльності дитини.

Особливе значення Конвенції полягає в тому, що вона зобов'язує всі держави, які її ратифікували, негайно переглянути своє національне законодавство і привести його у відповідність до Конвенції, встановлює механізм міжнародного контролю за дотриманням прав дітей. Універсальність Конвенції полягає в тому, що вона, створивши механізм захисту дітей і забезпечення їхніх прав, враховує національні, культурні, економічні, політичні та соціальні умови розвитку різних країн. Це дає змогу державам суворо слідувати приписам Конвенції, не порушуючи при цьому національного устрою життя, використовувати притаманні лише цій державі засоби щодо забезпечення надійного захисту дітей. Таким чином, ухваливши у 1989 році Конвенцію про права дитини, Генеральна Асамблея ООН підтвердила свою відданість гуманістичним принципам, а міжнародне співтовариство назвало її Великою хартією вольностей для дітей, світовою конституцією прав дитини.

Список використаних джерел

1. Женевська декларація прав дитини 1924 р. URL : <https://declaration2024.org/wp-content/uploads/2024/12/Declaration-2024-UA.pdf>.
2. Загальна декларація прав людини. URL : <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights>.

3. Декларація прав дитини 1959 р. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/140610__140610.

4. Конвенція ООН про права дитини 1959 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384/sp:max50:nav7:font2#Text.

Роман МИРОНЮК

професор кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

**ЗАХОДИ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА
ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ДІТЕЙ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ**

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (у тому числі щодо дітей) запобігання визначається як система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на:

- підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства;
- формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках;
- небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей;
- викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [1].

Тоді як *протидія домашньому насильству* (у тому числі щодо дітей) – це система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на:

- припинення домашнього насильства;
- надання допомоги та захисту постраждалій особі;
- відшкодування їй завданої шкоди;
- належне розслідування випадків домашнього насильства;
- притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.